

rijksuniversiteit
 groningen

ISK-leerlingen in de overgang naar het reguliere voortgezet onderwijs: ervaringen, problemen en adviezen.

Hilleen Knippenberg

Masterthese – Ontwikkelingspsychologie

s2018489

mei 2025

Vakgroep Psychologie

Rijksuniversiteit Groningen

Thesebegeleider: dr. R.F.A. Cox

Praktijksupervisor ISK: M. Bolhuis

Tweede beoordelaar: dr. H.W. Steenbeek

Een masterthese is een proeve van bekwaamheid voor studenten. De goedkeuring van de masterthese is het bewijs dat de student over voldoende onderzoeks- en rapportagevaardigheden beschikt om af te studeren, maar biedt geen garantie voor de kwaliteit van het onderzoek en de resultaten van het onderzoek als zodanig, en de masterthese is dan ook niet zonder meer geschikt om als academische bron te worden gebruikt om naar te verwijzen.

Indien u meer wilt weten over het in deze masterthese besproken onderzoek en eventueel daarop gebaseerde publicaties, waarnaar u zou kunnen verwijzen, kunt u contact opnemen met de genoemde begeleider.

Abstract

With the influx of children and young people who want to settle in the Netherlands, newcomers have become a permanent part of our education system. Guiding their school careers brings its own challenges, including the transition from the two-year newcomer education, with an emphasis on language acquisition, to a regular Dutch school. Internationale Schakelklassen (ISK) are specifically aimed at this newcomer education. Students often experience the transition from the ISK to a regular school as difficult, and follow-up schools also have difficulty guiding these students, who generally have different needs than regular students. The aim of this research was to gain more insight into the experiences of students during this transition, with the central question: How do ISK students experience the transition to regular secondary education? In order to answer this research question, former ISK students were asked to fill out a questionnaire focusing on their experiences at the ISK and on their well-being, self-confidence and motivation at the new school. The answers showed that students have varying experiences with education at the ISK and that the social aspect of the transition is especially experienced as difficult. Based on this, it is recommended that the ISK and follow-up schools jointly ensure two-way traffic in the guidance of newcomers. It is also important to explicitly prepare students for contact with Dutch native speakers, to bridge the gap experienced between both forms of education and the transfer for ISK students becomes easier.

Samenvatting

Met de instroom van kinderen en jongeren die zich willen vestigen in Nederland, zijn nieuwkomers niet meer weg te denken uit ons onderwijs. De begeleiding van hun schoolloopbaan brengt eigen uitdagingen met zich mee, waaronder de overgang van het twee jaar durende nieuwkomersonderwijs, met de nadruk op taalverwerving, naar een reguliere Nederlandse school. Internationale schakelklassen (ISK) zijn speciaal gericht op dit nieuwkomersonderwijs. Leerlingen ervaren de overstap van de ISK naar een reguliere school vaak als zwaar, en ook vervolgscholen hebben moeite met de begeleiding van deze leerlingen, die doorgaans andere behoeften hebben dan reguliere leerlingen. Het doel van dit onderzoek was om meer zicht te krijgen op de ervaringen van leerlingen gedurende deze overgang, met als centrale vraag: Hoe ervaren leerlingen van de ISK de overgang naar het reguliere voortgezet onderwijs? Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden zijn oud-leerlingen van de ISK bevraagd met behulp van een vragenlijst die zich richtte op hun ervaringen op de ISK en op hun welbevinden, zelfvertrouwen en motivatie op de nieuwe school. Uit de antwoorden bleek dat leerlingen wisselende ervaringen hebben met het onderwijs op de ISK en dat vooral het sociale aspect van de overgang als moeilijk werd ervaren. Op basis hiervan wordt aanbevolen dat de ISK en vervolgscholen samen zorgen voor tweerichtingsverkeer in de begeleiding van nieuwkomers. Ook is het belangrijk om leerlingen expliciet voor te bereiden op contact met Nederlandse moedertaalsprekers, zodat de ervaren kloof tussen beide onderwijsvormen overbrugd wordt en de overstap voor ISK-leerlingen gemakkelijker wordt.

Inleiding

De voortdurende instroom van vluchtelingenkinderen stelt het Nederlandse onderwijssysteem voor een cruciale vraag: hoe creëren we gelijke kansen voor elk kind, ongeacht taal of achtergrond? In 2015 beleefde Nederland al een grote instroom van vluchtelingen, waaronder veel kinderen (OECD, 2019). Ook recentelijk, te midden van geopolitieke onrust, is er een nieuwe stijging in het aantal vluchtelingen, waaronder kinderen uit Oekraïne (UNHCR, 2023). Elk kind op de vlucht heeft recht op onderwijs (Ministerie van Algemene Zaken, 2024) waarmee het belang van inclusief onderwijs benadrukt wordt. Uit onderzoek van de VN vluchtelingenorganisatie (UNHCR, 2023) blijkt echter dat leerlingen met een migratieachtergrond (nieuwkomers) niet altijd gelijke kansen krijgen. Dit heeft niet alleen impact op individuele gemiste kansen, maar vormt ook een gemiste kans voor het land waar nieuwkomers zich vestigen.

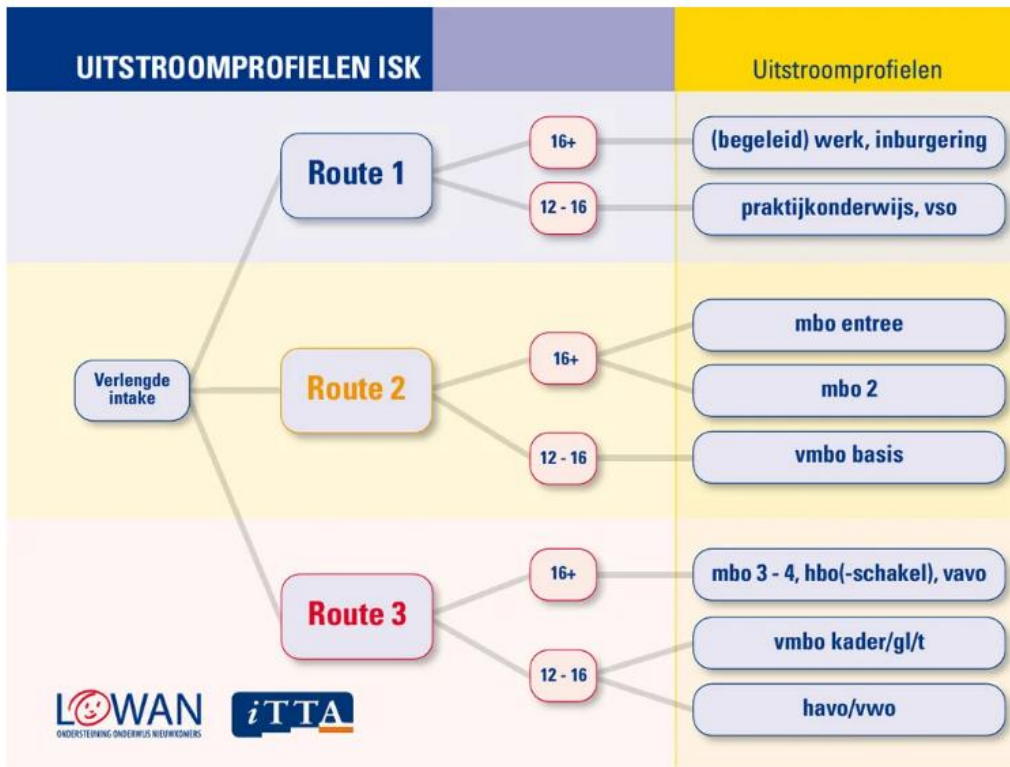
Nieuwkomers in Nederland hebben recht op twee jaar nieuwkomersonderwijs om de Nederlandse taal te leren (Pessers, 2024). Dit onderwijs voor leerlingen tussen de twaalf en achttien jaar wordt verzorgd door onder andere Internationale Schakelklassen (ISK), middelbare scholen die speciaal gericht zijn op nieuwkomers. ISK's hebben een regiofunctie en zijn vaak onderdeel van een bestaande scholengemeenschap. Hoewel het officieel geen aparte onderwijssoort is, zit een deel van de ISK's in een eigen schoolgebouw en functioneren ze als een zelfstandige middelbare school (Rijckaert & Wulftange, 2023). Zo ook de enige ISK in de stad Groningen, waar dit onderzoek plaatsvindt. Indien er een reguliere middelbare school met een taalklas in de buurt zit, dan kan de leerling hier onderwijs ontvangen. Anders gaat de leerling naar de dichtstbijzijnde ISK in de regio. Het grootste verschil met het reguliere onderwijs is dat leerlingen op de ISK meer uren Nederlands krijgen. Gemiddeld krijgt een leerling in het reguliere voortgezet onderwijs tussen de drie tot vier uur Nederlands per week, op een ISK ligt dit tussen de twaalf tot zestien uur. De Nederlandse lessen worden

gegeven door docenten die een specialisatie in Nederlands als tweede taal (NT2) hebben en alle docenten op de ISK zijn getraind in cultuursensitief en traumasensitief lesgeven. Dit houdt in dat een professional op de ISK in zijn handelen rekening houdt met mogelijke culturele verschillen (ISK Groningen, 2023). Tevens is deze alert op mogelijk trauma bij de leerlingen en probeert hier tijdig te signaleren wat een leerling daarin nodig heeft. Leerlingen die gevlucht zijn, kunnen namelijk andere behoeften hebben dan leerlingen zonder vluchtverleden (Wat Werkt Op School? | Nederlands Jeugdinstituut, n.d.).

Pas na de voorbereiding van de ISK of in een taalklas maken leerlingen de overstap naar het reguliere vervolgonderwijs. Voor deze doorstroom kunnen drie redenen zijn: ten eerste wanneer de twee jaar nieuwkomersonderwijs om zijn; ten tweede als het vereiste taalniveau is bereikt of, ten derde, wanneer ergens gedurende de leerloopbaan van de leerling wordt besloten dat deze leerling beter op zijn plek is op een andere (reguliere) school. Wettelijk gezien zijn er geen regels voor de begin- en eindtermen op de ISK. In opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen hebben het ITTA (kennisinstituut voor taalontwikkeling) en LOWAN (instituut ondersteuning nieuwkomersscholen) samen drie leerroutes beschreven op basis van acht uitstroomprofielen (LOWAN, 2024). Er zijn verschillende wegen binnen de routes voor leerlingen tussen de twaalf en zestien en leerlingen van zestien plus. Op onderstaande afbeelding staat een schematische weergave van de mogelijke uitstroomroutes van ISK-leerlingen.

Figuur 1.

Uitstroomprofielen ISK, verkregen van <https://www.lowan.nl/vo/uitstroomprofielen-isk/> op 3 januari 2025

De ISK in Groningen werkt op de volgende wijze met deze profielen: elke leerling start met een verlengde intake, dit is een periode van zes weken waarin de leerlingen lessen krijgen om het basis-Nederlands te leren. Vervolgens bepaalt een combinatie van een niveautoets in Nederlands én observaties in de klas welke route geschikt is voor de leerling. Hier wordt ook leeftijd en toekomstperspectief in meegenomen. Hierna wordt in samenspraak met alle lesgevende docenten een passende route voor de leerling gekozen (ISK Groningen, 2023). In de twee daaropvolgende jaren wordt een leerling zo goed mogelijk voorbereid op de overgang naar een reguliere school en wordt er een rijk taalaanbod geboden. In het eerste jaar ligt de nadruk op het leren van Nederlands als tweede taal. In de tweede fase ligt de nadruk op het voorbereiden van leerlingen op de doorstroom. Hierbij ligt de focus voor leerlingen die doorstromen naar het voortgezet onderwijs naast taalvaardigheden ook op studievvaardigheden (Route 2, 12-16 jaar vmbo basis, 2016). Op de ISK worden ook andere basisvakken gedoceerd, zoals rekenen of wiskunde, Engels, tekenen, sport en burgerschap. Per niveau zijn er dan nog andere vakken die worden gegeven, passend bij de leeftijd en behoefte van de

doelgroep. Een voorbeeld kan zijn koken voor leerlingen die meer praktijkgericht leren of het vak science voor leerlingen die naar HAVO of VWO uitstromen. Het niveau van een leerling wordt bepaald door twee á drie toetsperiodes in een jaar, waarin de TOA toetsen worden afgenomen (ISK Groningen, 2023). De TOA toetsen worden voor Nederlands, rekenen en Engels afgenomen en geven een referentieniveau van de leerling (Nerds, 2024; *Handleidingen Bureau ICE*, n.d.). Met dit referentieniveau kan gekeken worden of een leerling vooruit gegaan is ten opzichte van een vorig toetsmoment én op welk niveau een leerling wellicht zou passen bij de doorstroom naar het reguliere onderwijs. De voortgang en het welbevinden van een leerling wordt ook drie of vier keer per jaar besproken in een leerlingbespreking, waarbij alle lesgevende docenten bespreken wat hun beeld is van de leerling. Zo wordt ook telkens besproken of een leerling nog op de goede plek zit en wat het toekomstperspectief voor deze leerling is. Passend bij het niveau, maar ook de wensen en talenten van de leerling (ISK Groningen, 2023).

Op het moment dat een leerling doorstroomt, is de leerling nog lang niet klaar met zijn ontwikkeling op het gebied van NT2. Deze ontwikkeling gaat door op de vervolgschool; een leerling kan vijf tot negen jaar nodig hebben om zich de abstracte schooltaal volledig eigen te maken (Rijckaert & Wulftange, 2023). Dit betekent dat de leerling ook op de nieuwe school specifieke NT2 expertise nodig heeft om verder te komen in de (taal)ontwikkeling. Deze doorlopende taalontwikkeling onderstreept daarmee de cruciale rol van een goede aansluiting tussen de ISK en de ontvangende scholen. De ISK speelt een doorslaggevende rol in het voorbereiden van leerlingen op de overgang naar het regulier onderwijs. Rijckaert en Wulftange (2023) beschrijven een recent onderzoek naar de overgang van ISK naar vervolgonderwijs, waarbij medewerkers van het Algemene Secretariaat van de Taalunie samenwerkten met de werkgroep *OKAN/ISK en daarna*, waarin verschillende experts op het gebied van NT2 uit België en Nederland zaten. De werkgroep kwam in het schooljaar 2022 -

2023 zes keer bij elkaar en bezocht samen met medewerkers van de Taalunie tien verschillende scholen. Daarnaast werd er met de volgende organisaties online gesproken: Onderwijsinspectie Vlaanderen, Inspectie van het Onderwijs Nederland, Expertisecentrum Anderstaligen Groningen (ECAG), Etty Hillesum Lyceum Deventer, Piter Jelles Leeuwarden. De resultaten uit het adviesrapport laten zien dat er met betrekking tot de doorstroom winst te behalen valt en de volgende zes aanbevelingen worden gedaan: allereerst is de doorstroom een gedeelde verantwoordelijkheid van de ISK en de ontvangende school, waarbij tweerichtingsverkeer tussen de scholen van belang is. Als volgende is een duidelijk beeld van de leerling met betrekking tot capaciteiten, interesses en identiteit belangrijk om zo ontwikkelingsgericht te kunnen handelen. Ten derde zouden er formele eisen moeten komen voor de wijze van overdracht van leerlingen. Als vierde is maatwerk, ook op de vervolgschool, van belang. Ten vijfde moeten docenten geprofessionaliseerd worden op het gebied van NT2-verwerving om zo leerlingen optimaal te kunnen ondersteunen. Als laatste is de aanbeveling dat er meer onderzoek gedaan moet worden naar de ondersteuning van nieuwkomers in het reguliere onderwijs. Uit dit adviesrapport van de Taalunie (Rijckaert & Wulftange, 2023) blijkt dat er dus nog winst te behalen valt in de overgang en ook in het onderzoek hiernaar.

Dit wordt bevestigd door verschillende onderzoeken die aantonen dat veel leerlingen de overgang van de ISK naar het reguliere onderwijs als stressvol ervaren en dat de overstap heel groot is (Bakker, 2017; Rijckaert & Wulftange, 2023; Azouagh, 2017). In het verkennende onderzoek van Azouagh (2017) vanuit de Inspectie van het Onderwijs en de Expertisegroep Nieuwkomers Primair Onderwijs geven de vier geïnterviewde leerlingen dit ook aan: zij ervoeren de overstap als lastig. In dit verkennende onderzoek (Azouagh, 2017) was het doel de kwaliteit van de doorlopende lijn van het onderwijs aan nieuwkomers te bestuderen. Hiervoor werden intern begeleiders, directeuren, docenten, schoolpsychologen,

zorgcoördinatoren, ouders en nieuwkomersleerlingen gevraagd naar hun ervaringen. Ook werd de schoolloopbaan van tien nieuwkomers gevolgd en werden hiervan vier leerlingen geïnterviewd. Uit het onderzoek kwamen meerdere aanbevelingen, waaronder het belang van een terugkoppeling vanuit de ontvangende school naar de nieuwkomersschool en het vergroten van de NT2 expertise op de ontvangende scholen. Ook een goede overdracht vanuit de nieuwkomersschool bleek van belang (Azouagh, 2017). De vier geïnterviewde leerlingen gaven aan de overgang moeilijk te vinden en moeite met het sociale contact op de vervolgschool te hebben (Azouagh, 2017). Aansluiting vinden bleek lastiger dan op de nieuwkomersschool, waar veel leerlingen dezelfde moedertaal hebben.

Het schoolsucces van nieuwkomers lijkt afhankelijk te zijn van de voorzieningen op de ontvangende school, evenals de manier waarop zij zijn voorbereid op de overstap naar het reguliere onderwijs (Rijckaert & Wulftange, 2023). In een onderzoek van Kohnstamm Instituut, Hogeschool Rotterdam, ITTA, LOWAN en Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (Petit et al., 2024) is gekeken naar de loopbaan van nieuwkomers binnen het reguliere onderwijs en hoe docenten tegen de nieuwkomersleerlingen aankijken. Er is door middel van meerdere metingen onderzocht wat de groei is van leerlingen op cognitief niveau, zowel op het voortgezet als primair onderwijs. Daarnaast zijn er docenten geïnterviewd over hun ervaringen met het lesgeven aan nieuwkomers. De uitkomsten van dit onderzoek zijn te omvangrijk om allemaal binnen dit onderzoek te noemen, maar uit de aanbevelingen van dit onderzoek bleek dat het interessant zou zijn om ook de perspectieven van leerlingen te onderzoeken. Uit een artikel van Bakker (2017) blijkt dat er nog winst te behalen valt in de overgang van de ISK naar het voortgezet onderwijs. Zo blijkt dat leerlingen geregeld op het verkeerde niveau worden geplaatst en er daardoor veel potentie verloren gaat (Bakker, 2017).

In hetzelfde onderzoek van Petit en collega's (2024) komt naar voren dat leerlingen niet bevraagd zijn naar hun ervaringen. Ook in de hierboven beschreven onderzoeken is gekeken

naar het perspectief van de docenten en beleidsmakers, maar wordt het perspectief van leerlingen niet systematisch onderzocht (Rijckaert & Wulftange, 2023; Bakker, 2017). Zo geeft het onderzoek van Rijckaert en Wulftange (2023) aan dat leerlingen de overgang niet als makkelijk ervaren, maar er is geen inventarisatie gedaan van wat leerlingen precies missen in de overgang en wat zij denken nodig te hebben. In het onderzoek van Azouagh (2017) wordt juist benoemd dat leerlingen goed aan kunnen geven wat zij voor ondersteuning behoeven en welke wensen zij zelf hebben ten aanzien van hun onderwijsloopbaan.

Kortom, er is diepgaander onderzoek nodig naar de ervaringen van leerlingen om hier lessen uit te kunnen trekken voor het nieuwkomersonderwijs en de schoolloopbaan van nieuwkomers binnen het Nederlandse onderwijssysteem. Dit onderzoek richt zich daarom op de volgende hoofdvraag: Hoe ervaren leerlingen van de ISK de overgang naar het reguliere voortgezet onderwijs? De hoofdvraag is onderverdeeld in vijf deelvragen, waarmee een gedegen antwoord gegeven kan worden op de leidende vraag in dit onderzoek. Deelvraag één poogt om meer informatie te geven over het onderwijs op de ISK en de beleving van de leerlingen daarvan: Wat ervaren leerlingen als een gemis binnen het onderwijs op de ISK ten aanzien van de overgang naar het reguliere voortgezet onderwijs? Deelvraag twee en drie onderzoeken hoe het op dit moment met leerlingen gaat en welke gebieden aangemerkt kunnen worden als aandachtsgebieden: Welke sociaal-emotionele problemen ervaren leerlingen een half jaar na de overgang naar het reguliere onderwijs? en Welke problemen ervaren leerlingen met betrekking tot schoolse vaardigheden een half jaar na de overgang naar het reguliere onderwijs? Deelvraag vier geeft meer informatie over eventuele adviezen die gegeven kunnen worden de ISK met betrekking tot de overgang van leerlingen: Welke verbeterpunten dragen de leerlingen zelf aan voor een soepelere overgang van de ISK naar het reguliere voortgezet onderwijs? Deelvraag vijf koppelt de verbeteringen die mogelijk zijn binnen het onderwijs van de ISK aan de aandachtsgebieden die aangemerkt worden in vraag

twee en drie: Hangen de ervaren missende onderdelen binnen de ISK en de adviezen van leerlingen samen met de problemen die leerlingen ervaren op sociaal-emotioneel gebied en schools functioneren? Met de uitkomsten van dit onderzoek wordt een bijdrage geleverd aan het vormgeven van inclusiever onderwijs, waarin elke leerling zijn volle potentieel kan bereiken.

Methode

Deelnemers

Zesentwintig leerlingen tussen de twaalf en zestien jaar ($N = 26$) hebben meegedaan aan het onderzoek. Leerlingen konden meedoen mits ze aan de hieronder benoemde inclusiecriteria voldeden: ze moesten in het schooljaar 2023-2024 zijn uitgestroomd vanaf de ISK Groningen naar het reguliere voortgezet onderwijs. De keuze voor deze groep is gemaakt, omdat dit leerlingen zijn die de overgang recent hebben meegemaakt. Verder moesten leerlingen zijn uitgestroomd naar het voortgezet onderwijs, aangezien deze vorm van onderwijs het meeste aansluit bij de opzet van de ISK. Oudere leerlingen (17+) waren uitgesloten van deelname, omdat het idee bestond dat op deze leeftijd zaken zoals werk belangrijker kunnen zijn dan schoolgang. Dit onderzoek richt zich specifiek op schoolse zaken, waardoor deze leeftijdsgroep niet geselecteerd is. Om de privacy van de leerlingen te waarborgen zijn er geen persoonsgegevens verzameld, zoals geslacht, het land van herkomst, exacte leeftijd of verblijfsduur in Nederland. Alle gegevens zijn anoniem verwerkt. De ethische toestemming voor dit onderzoek is verleend door de Ethische Commissie van de Faculteit Gedrags- en Maatschappij Wetenschappen (EC-BSS) van de Rijksuniversiteit van Groningen (nummer onderzoek: PSY-2425-S-0060).

Er zijn in totaal elf scholen in en rond de stad Groningen benaderd via een e-mail. In deze e-mail werd kort het onderzoek uitgelegd, genoemd dat er leerlingen op de school zaten die

vanuit de ISK Groningen zijn doorgestroomd en of er mogelijkheid was om dit onderzoek te faciliteren. De vijf scholen die niet mee wilden doen gaven aan geen tijd te hebben om de leerlingen bij elkaar te krijgen of te weinig leerlingen hadden om hierin tijd te willen investeren. Er waren ook een aantal scholen die niet reageerden, ook na een herinnering via een e-mail. Er waren zes scholen die uiteindelijk mee wilden werken aan het onderzoek. Op één van deze scholen waren er echter geen leerlingen die wilden deelnemen na de presentatie van het onderzoek. De leerlingen die de presentatie wel hebben gezien, maar niet wilden deelnemen gaven daar verschillende redenen voor. Zo hadden leerlingen geen zin om deel te nemen, leek het onderzoek hun saai of wilden ze niet na schooltijd tijd hieraan besteden. De leerlingen die uiteindelijk deelnamen aan het onderzoek kwamen van de overige vijf verschillende scholen. Van die scholen nam vrijwel iedereen deel die ook benaderd was, op een paar uitzonderingen na. Het is onbekend waarom deze leerlingen niet mee wilden doen. De leerlingen werden benaderd via het ankerfiguur op hun nieuwe middelbare school of de vervolgschoolcoach verbonden aan de ISK. Een ankerfiguur is iemand die namens een specifieke school aanspreekpunt is voor zaken rondom de NT2 leerlingen op die school. Vervolgschoolcoaches werken vanuit het Expertise Centrum Anderstaligen Groningen (ECAG) en zijn een dagdeel per week aanwezig op de reguliere middelbare school van voormalige ISK-leerlingen. De leerlingen die aan de criteria voldeden hebben een live presentatie gevolgd waarin het doel en de methode van dit onderzoek besproken is. Indien een live presentatie niet mogelijk was kregen de leerlingen een video te zien met dezelfde presentatie. Leerlingen kregen na de presentatie tijd om na te denken of ze mee wilden doen met het onderzoek. Deelname aan het onderzoek was vrijwillig. Zo kregen de leerlingen na de presentatie een overzicht mee van de gepresenteerde informatie, eventueel in het Arabisch, Oekraïens of Tigrinya. Deze drie talen zijn gekozen omdat de leerlingen die deze talen spreken de grootste doelgroepen zijn die op de ISK zitten. De leerlingen konden hierna thuis

de informatie doornemen met hun ouders en nadenken over hun keuze voor deelname. Indien een leerling wilde deelnemen werd er zowel aan de ouders (of voogden) als de leerling gevraagd schriftelijk toestemming te geven voor deelname aan dit onderzoek.

Instrumenten

Er is gekozen om twee vragenlijsten af te nemen: één zelfontworpen vragenlijst en de School Vragen Lijst (SVL; SVL, n.d.). Met de zelfontworpen vragenlijst werden de ervaringen verzameld van de leerlingen ten aanzien van de overgang en de ISK daarin als voorbereidende instantie. Bij de start van dit onderzoek was er geen bestaande vragenlijst waarmee leerlingen hierover bevestigd konden worden, vandaar dat er gekozen is om zelf een vragenlijst te ontwerpen. De SVL is afgenomen om de houding van de leerlingen ten opzichte van school te onderzoeken en in hoeverre zij problemen op bepaalde domeinen ervaren op dit moment in hun schoolloopbaan. Deze combinatie van vragenlijsten is gekozen om over twee zaken informatie te verzamelen, namelijk hoe leerlingen de overgang ervaren hebben en ook hoe het op het moment van afname ging met leerlingen op school en hoe zij omgaan met schoolse zaken, zoals huiswerk, medeleerlingen en docenten.

Eigen vragenlijst

De zelfontworpen vragenlijst is tot stand gekomen door te kijken naar de hoofdvraag en deelvragen van dit onderzoek. Daarnaast is samen met collega's uit het ondersteuningsteam van de ISK in Groningen gekeken naar welke domeinen interessant zouden zijn voor de ISK. Hier kwam uit dat het interessant is om te kijken hoe leerlingen het onderwijs op de ISK hebben ervaren met betrekking tot schoolse vaardigheden. Dus bijvoorbeeld in hoeverre heeft de ISK de leerlingen leren omgaan met huiswerk of het maken van een eigen planning. Alsook het sociale aspect: hoe heeft de ISK-leerlingen geleerd om te gaan met medeleerlingen, samen te werken of om hulp te vragen. Tevens kwam naar voren dat het

nuttig is voor de ISK om te weten wat leerlingen gemist hebben op de ISK. Na het opstellen van het eerste concept, is deze vragenlijst voorgelegd aan de orthopedagoog werkzaam bij de ISK, een taalwetenschapper gepromoveerd aan de Rijksuniversiteit Groningen en een expert in het veld: een NT2 docent van de ISK Groningen. Na elke consultatie zijn er aanpassingen gedaan om de vragenlijst optimaal vorm te geven.

Als laatste stap hebben tien ISK-leerlingen, die op het moment van ontwikkeling van de vragenlijst het tweede leerjaar volgden, de vragenlijst ingevuld. Dit om eventuele onduidelijkheden in de vragenlijst te kunnen identificeren. Hierdoor kon er ook een indicatie voor de tijdsduur van de vragenlijst worden vastgesteld. Aangezien deze leerlingen hun periode bij de ISK nog niet afgerond hebben, kunnen zij wellicht minder ver zijn in hun taalverwerving dan de van de beoogde deelnemers aan dit onderzoek. Dit maakte de vergelijking met de doelgroep van dit onderzoek iets indirecter. Desondanks was het zinvol om de pilot bij deze groep leerlingen te verrichten, omdat zij net als de beoogde doelgroep nieuw in Nederland zijn en de taal nog moeten leren. Als deze groep leerlingen de vragenlijst goed begrijpt, dan valt te verwachten dat leerlingen die langer in Nederland zijn en enige tijd op een reguliere voortgezet onderwijs zitten ook in staat zijn deze vragenlijst in te vullen.

De definitieve vragenlijst (Bijlage A) bestaat uit tien vragen of stellingen, waarbij elk item uit twee delen bestaat. Het eerste deel van het item vraag of stelt iets, waarbij een leerling antwoord geeft op een vijfpunt Likert schaal. Het tweede deel van het item vraagt de leerling om kort toe te lichten waarom de leerling dat antwoord heeft gegeven en geeft dus ruimte voor een eigen antwoord van de leerling. De Likert schaal voor de eerste zes vragen bestond uit de volgende typering: helemaal mee oneens, mee oneens, mee oneens / mee eens, mee eens, helemaal mee eens. Voor de laatste twee vragen is er gebruik gemaakt van afwijkende typering, die bij de vragen pasten. Zo kon vraag zeven (Hoe vond je de overgang van de ISK naar jouw nieuwe school?) beantwoord worden door te kiezen uit: heel

moeilijk, moeilijk, normaal, makkelijk en heel makkelijk. Daarnaast kon vraag acht (Hoe goed heeft de ISK jou voorbereid op je nieuwe school? Bijv. door opdrachten of het oefenen met huiswerk.) beantwoord worden door te kiezen uit: heel slecht, slecht, redelijk, goed en uitstekend. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer twintig minuten en de vragenlijst is afgenomen in Qualtrics.

De School Vragenlijst

De School Vragen Lijst is een vragenlijst die houdingen meet ten aanzien van school (SVL, n.d.). Voor dit onderzoek is specifiek gekozen voor de SVL, omdat de lijst schoolse vaardigheden en sociaal-emotioneel welbevinden goed combineert. Zo wordt er gevraagd naar houdingen en vaardigheden ten aanzien van het schoolwerk, maar ook naar houdingen ten aanzien van het welbevinden op school. Dit geeft een goede combinatie waarbij er antwoord gegeven kan worden op de deelvraag twee en drie zoals hierboven beschreven. De SVL kan gebruikt worden om sociaal-emotioneel welbevinden in de context van school te onderzoeken. De SVL is geschikt voor zowel leerlingen in de laatste jaren van de basisschool (groep 6, 7, 8) en alle klassen van het voortgezet onderwijs (SVL, n.d.). Met de SVL worden drie houdingen gemeten: welbevinden (houding t.a.v. school), zelfvertrouwen (houding t.a.v. eigen kunnen op school) en motivatie (houding t.a.v. het werk op school). Deze drie houdingen bestaan elk weer uit drie schalen. Welbevinden bestaat uit *plezier op school*, *relatie met leerkrachten* en *sociaal aanvaard voelen*. Zelfvertrouwen omvat de schalen *uitdrukkingsvaardigheid*, *zelfvertrouwen bij proefwerken* en *sociale vaardigheid*. Motivatie bevat de schalen *leertaakgerichtheid*, *concentratie in de klas* en *huiswerk-houding*. Daarnaast zijn er nog twee controleschalen *indruk maken* en *zelfbedrog*. Deze twee schalen geven aan of een leerling geneigd is sociaal wenselijk te antwoorden. Een voorbeelditem uit de vragenlijst is: *de lessen van de docent vind ik saai*. De leerlingen kunnen hierbij antwoord geven door te kiezen uit drie antwoordopties: dat is zo, dat weet ik niet en dat is niet zo. Elk antwoord wordt

gescoord met behulp van de scoringsleutel van de uitgever, waardoor er voor elk item een numerieke score ontstaat. De items die bij een deelschaal horen worden opgeteld. Deze deelschalen kunnen weer opgeteld worden om een score op de drie houdingen te berekenen.

Er zijn verschillende vormen van de SVL beschikbaar: de reguliere SVL, waarvan er drie versies bestaan. De SVL bestaat uit een volledige versie en twee verkorte versies: versie A en versie B. Daarnaast is er ook nog een adaptieve versie: de SAQI. Er is gekozen om de korte reguliere versie (A) af te nemen, omdat deze voor alle leerlingen hetzelfde aantal items bevat en daardoor beter gebruikt kan worden om de data te vergelijken. De korte versie is tevens gekozen om de tijdsduur van de vragenlijst behapbaar te houden voor participanten. De gemiddelde afnameduur van deze versie is negentien minuten (SVL, n.d.). Met betrekking tot het taalniveau van de vragenlijst: gezien de geschikte doelgroepen (zie hierboven) voor deze vragenlijst en na inspectie van de items wordt aangenomen dat dit ook geschikt is voor de beoogde doelgroep van dit onderzoek. Het taalgebruik is niet ingewikkeld en maakt gebruik van veelvoorkomende (schooltaal-)woorden, iets waar leerlingen van de ISK specifiek woordenschatonderwijs in ontvangen. Tevens konden leerlingen vragen stellen tijdens het onderzoek of Google Translate gebruiken.

Procedure

Het verzamelen van de data vond plaats op vijf middelbare scholen in de gemeente Groningen. De leerlingen waren op de hoogte gesteld van de dag en het tijdstip van de afname van de vragenlijst door iemand van hun school. De afname vond plaats tijdens de NT2 les van de leerlingen. Dit zijn extra contacturen waarin leerlingen begeleiding en ondersteuning ontvangen van een vervolgschoolcoach van het ECAG. In het geval van één school werd er een extra uur ingepland in het rooster van de leerlingen. Tijdens alle afnames zaten de leerlingen in een lokaal waar verder geen anderen aanwezig waren, behalve de onderzoeker en betrokken docent. In één geval vertrok de betrokken docent na ongeveer tien minuten, bij

de andere vier scholen bleef de docent aanwezig en beantwoordde vragen van leerlingen waar nodig. In alle gevallen was de onderzoeker aanwezig bij de afname om eventuele vragen te beantwoorden en problemen met betrekking tot de vragenlijst of computers op te lossen. De afnames verliepen op alle locaties zonder technische problemen. De mogelijkheid om vragen te stellen werd benut door leerlingen. De onderzoeker en aanwezige docent ondersteunden door het verduidelijken van bepaalde begrippen of vragen. De leerlingen konden werken op computers of laptops van school. Telefoons mochten bij uitzondering gebruikt worden in de school (normaal gesproken is er op alle scholen een ‘thuis of in de kluis’-beleid) om te vertalen door middel van Google Translate. De afname duurde tussen de twintig minuten en één uur. Na afloop kregen de leerlingen iets lekkers als dank voor hun deelname, hier waren ze van te voren niet van op de hoogte. Ook konden leerlingen na afloop hun ervaringen delen met de onderzoeker. Een deel van de reacties was positief (‘goed’, ‘normaal’, ‘leuk’, ‘interessant’, ‘belangrijk om mee te doen’), hoewel sommige leerlingen de deelname als ‘een beetje lang’ of ‘moeilijk’ typeerden.

Data-analyse

Om antwoord te kunnen geven op de verschillende deelvragen is er per deelvraag een keuze gemaakt over de uit te voeren analyses.

Allereerst is er voor het beantwoorden van deelvraag één gekeken naar de gemiddelde scores van de leerlingen op de ISK vragen en de spreiding binnen de antwoorden. Spreiding is meegenomen, omdat deze interpretatie inzicht geeft in de homogeniteit van de antwoorden binnen deze steekproef (Field, 2017). Om de spreiding te interpreteren is gebruikgemaakt van de, in de sociale wetenschappen vaak gehanteerde, vuistregel dat een standaarddeviatie die groter dan een derde van de schaal is gezien kan worden als een grote spreiding. Een standaarddeviatie tussen een vierde en een derde van de schaal wordt gezien als een matige spreiding en lager dan een vierde wordt geïnterpreteerd als een kleine spreiding van de scores.

Hiernaast zijn de antwoorden van de leerlingen ondersteund met de uitleg die zij zelf gaven bij het kiezen van de antwoordoptie op de Likert schaal. Hoewel er geen systematische kwalitatieve analyse van de open antwoorden van leerlingen heeft plaatsgevonden, is er per vraag gekeken naar of een antwoord een positief en negatief sentiment uitdroeg. Daarnaast was er ook een gemixte categorie, waarbij leerlingen zowel iets aangaven wat er wel was maar ook iets wat ze gemist hadden. Hier zijn ook reacties onder geschaard waarbij leerlingen aangaven deze vaardigheid al voor de ISK geleerd te hebben, maar ook tijdens de ISK hier wel eens les over kregen. Tevens was er een restcategorie voor reacties die op iets anders dan de vraag betrekking hadden. De antwoorden van de leerlingen hieronder in de resultatensectie zijn letterlijk overgenomen uit de dataset, waarbij alleen als er namen van docenten of scholen gebruikt werden, dit geanonimiseerd is.

Voor het beantwoorden van deelvraag twee en drie zijn de gemiddelden van de leerlingen op de drie houdingen van de SVL vergeleken met de normen die bij de SVL horen. Er is gekozen om leerlingen met de normen te vergelijken van tweedejaars VMBO leerlingen, omdat het grootste deel van de deelnemende leerlingen op het VMBO zit en dit de participanten het best representeert. De normen van de SVL zijn verdeeld in stanines. Vanwege het ontbreken van de ruwe data van de normgroep was het niet mogelijk om van de groep direct een gemiddelde en een standaarddeviatie te berekenen. De stanines zijn gebruikt om het gemiddelde van de normgroep te benaderen. Dit gemiddelde is tot stand gekomen door voor elke stanine van een schaal een middenpunt te berekenen (stanine 1 en 2 opgeteld, gedeeld door 2 is het middenpunt van stanine 1, etc.) en van deze 9 middenpunten een gemiddelde te berekenen. Zo was er van drie schalen een gemiddelde van de normgroep bekend. Door het ontbreken van de ruwe data is er geen standaarddeviatie berekend. Er is gekeken of de leerlingen gemiddeld significant anders scoren op *welbevinden*, *zelfvertrouwen*

en motivatie ten opzichte van het gemiddelde van de normgroep door middel van een tweezijdige ongepaarde t-test.

Om een antwoord te geven op deelvraag vier is er gekeken naar de kwalitatieve antwoorden van de leerlingen op de ISK vragen. In eerste instantie is er globaal gekeken of bepaalde thema's of begrippen vaker genoemd worden door verschillende leerlingen en of er expliciet tips worden gegeven aan de ISK over zaken die zij kunnen verbeteren.

Deelvraag vijf wordt beantwoord door middel van een correlatie analyse van de resultaten op de ISK vragen en daaraan gerelateerde SVL schalen. Er is specifiek gekozen voor deze vragen en schalen, omdat een thematische koppeling gemaakt kon worden tussen deze vragen en de schalen op de SVL. In de sectie hieronder wordt benoemd welke vragen en schalen zijn onderzocht. In de bijlage B is een volledige correlatiematrix opgenomen, waaruit wellicht interessante aanknopingspunten voor vervolgonderzoek gehaald kunnen worden.

Resultaten

Descriptieve statistieken

Tabel 1 geeft een overzicht van de schalen van de SVL en de zelfgemaakte vragenlijst over de ISK. Met betrekking tot de schalen van de SVL is te zien dat de gemiddelden tussen $M = 8.58$ (op de schaal *zelfbedrog*) en $M = 19.12$ (op de schaal *concentratie in de klas*) liggen. De range tussen de schalen is deels te verklaren door het aantal items per schaal. De controleschalen voor sociaal wenselijk antwoorden (*indruk maken* en *zelfbedrog*) bevatten elk vier items, waar de andere schalen elk acht items bevatten. Hierdoor zijn de gemiddelden van *indruk maken* en *zelfbedrog* lager en de spreiding is tevens minder groot (respectievelijk $SD = 1.10$ en $SD = 1.63$). Bij de overige schalen zijn de gemiddelden hoger (tussen $M = 16.19$ en $M = 19.12$) en de spreiding is ook groter (tussen $SD = 2.60$ en $SD = 4.21$). De spreiding ($SD =$

4.21) van de schaal *huiswerk* het grootst is. Op de schaal sociale vaardigheden scoren leerlingen gemiddeld het laagst ($M = 16.19$; $SD = 4.03$).

Bij de ISK vragen is te zien op dat het gemiddelde van vraag 1a ‘*Op de ISK heb ik geleerd hoe ik huiswerk moet maken.*’ met betrekking tot huiswerk aan de bovenkant zit van alle gemiddelden ($M = 2.62$). De laatste vraag (8a) ‘*Hoe goed heeft de ISK jou voorbereid op je nieuwe school?*’ heeft het hoogste gemiddelde ($M = 2.81$) van alle vragen, die tussen de 1.69 en 2.81 liggen. Tevens is de standaarddeviatie hier het kleinst ($SD = 0.57$), wat wijst op minder variatie in de antwoorden. Vraag 7a ‘*Hoe vond je de overgang van de ISK naar jouw nieuwe school?*’ heeft daarentegen het laagste gemiddelde ($M = 1.69$). Tegelijk heeft vraag 7a een relatief lage standaarddeviatie ($SD = 0.97$), wat wijst op minder uiteenlopende antwoorden. Vraag 6a ‘*Had je graag met iemand van je nieuwe school willen praten voor je daar naar toe ging? Zoals een docent of leerling.*’ heeft hetzelfde laagste gemiddelde ($M = 1.69$).

Tabel 1

Beschrijvende statistiek SVL schalen en ISK vragen

Item (totaal)	N	Minimum	Maximum	Gemiddelde	Standaarddeviatie
<u>SVL schalen</u>					
Concentratie in de klas	26	14	24	19.12	2.83
Huiswerk	26	8	24	18.00	4.21
Indruk maken	26	7	11	8.81	1.10
Leertaakgerichtheid	26	13	22	18.50	2.60
Plezier op school	26	10	24	18.81	3.60
Relatie leerkracht	26	10	20	17.23	2.41
Sociaal aanvaard voelen	26	9	23	16.42	3.67

Sociale vaardigheden	26	9	24	16.19	4.03
Uitdrukkingsvaardigheid	26	10	24	17.27	3.71
Zelfbedrog	26	6	12	8.58	1.63
Zelfvertrouwen bij	26	12	23	17.42	3.08
proefwerken					
<u>ISK vragen</u>					
Vraag 1	26	0	4	2.62	1.27
Vraag 2	26	0	4	2.23	1.34
Vraag 3	26	0	4	2.12	1.45
Vraag 4	26	0	4	2.35	1.44
Vraag 5	26	0	4	2.19	1.55
Vraag 6	26	0	4	1.69	1.29
Vraag 7	26	0	4	1.69	0.97
Vraag 8	26	2	4	2.81	0.57

Noot. Typeringen ISK vragen: vraag 1 huiswerk, vraag 2 plannen, vraag 3 verslag, werkstuk of presentatie maken, vraag 4 samenwerken, sociaal contact, vraag 5 hulpmiddelen, vraag 6 voorlichting nieuwe school, vraag 7 ervaring overgang, vraag 8 kwaliteit voorbereiding ISK.

Tabel 2 hieronder geeft een overzicht van de verdeling van de kwalitatieve antwoorden die leerlingen gaven om hun antwoord op de Likert schaal toe te lichten. De antwoorden zijn gebruikt om de kwantitatieve data te ondersteunen en van uitleg te voorzien.

Tabel 2

Antwoorden open vragen ingedeeld in categorieën

Positief	Negatief	Gemixt	Rest	Geen antwoord
----------	----------	--------	------	------------------

Vraag 1	11	5	4	4	2
Vraag 2	7	7	6	5	1
Vraag 3	8	3	5	9	1
Vraag 4	14	2	1	8	1
Vraag 5	9	7	3	4	3
Vraag 6	6	7	5	6	2
Vraag 7	3	7	6	10	0
Vraag 8	7	2	0	13	1

Noot. Typering ISK vragen: vraag 1 huiswerk, vraag 2 plannen, vraag 3 verslag, werkstuk of presentatie maken, vraag 4 samenwerken, sociaal contact, vraag 5 hulpmiddelen, vraag 6 voorlichting nieuwe school, vraag 7 ervaring overgang, vraag 8 kwaliteit voorbereiding ISK.

Ervaren gemiste aspecten

Om de eerste deelvraag ‘*Wat ervaren leerlingen als een gemis binnen het onderwijs op de ISK ten aanzien van de overgang naar het reguliere voortgezet onderwijs?*’ te kunnen beantwoorden werd er gekeken naar de zelfontworpen vragenlijst, zowel naar de gemiddelden en spreiding op de vragen als de kwalitatieve antwoorden van leerlingen. De leerlingen scoorden gemiddeld hoog op vraag één of de ISK aanleert hoe je huiswerk moet maken ($M = 2.62$). Opvallend hierbij is dat uit de kwalitatieve data blijkt dat leerlingen hier uiteenlopende meningen over hadden: ‘*ik heb het van mijn mentor geleerd*’ en ‘*In ISK had ik nooit huiswerk maar in mijn nieuwe school wel dus ik vind nu vervelen huiswerk maken.*’. De matige spreiding op deze vraag ($SD = 1.27$) wees erop dat leerlingen dit enigszins uiteenlopend hebben ervaren tijdens hun periode op de ISK.

Vraag twee, bevroeg of de leerlingen iets gemist hebben rondom het leren van plannen van hun tijd (om te leren voor toetsen, het maken van huiswerk) op de ISK heeft een

gemiddelde score van $M = 2.23$. Dit duidde erop dat leerlingen over het algemeen gemiddeld iets meer hebben ervaren dat ze op dit gebied iets gemist hebben, dan dat zij ervoeren dat ze hierin genoeg zijn voorbereid door de ISK. Echter bleek uit de grote spreiding ($SD = 1.34$) en uit de kwalitatieve antwoorden dat leerlingen dit verschillend ervaren hebben. Sommige leerlingen gaven juist aan goed voorbereid te zijn: *‘Ik heb het goed geleerd. Er was veel uitleg over tijd planning en we hadden ook agenda’s om te proberen te plannen’*. Hoewel andere leerlingen de tegenovergestelde ervaring beschreven: *‘Ik denk het niet dat ze ons hadden geleerd maar ze deden het voor ons en ze vertelden wat we wanneer moesten doen.’*

Vraag drie vroeg naar de ervaringen van leerlingen rondom het aanleren van bepaalde soorten opdrachten die op de nieuwe school wellicht gevraagd zouden worden, zoals het maken van een werkstuk of verslag. Hier werd een gemiddelde score gevonden van $M = 2.12$, waaruit blijkt dat er een lichte meerderheid was die hierin iets gemist heeft van de ISK in de voorbereiding. Dat hier echter ook de ervaringen van leerlingen divers waren bleek uit de grote spreiding ($SD = 1.45$) en de uitleg van leerlingen, die varieerde van *‘Ik heb op ISK geleerd hoe ik een verslag schrijf, hoe ik mijn presentatie kan verbeteren en ook nog wat en ik ben ben dankbaar voor!’* tot *‘In isk hebben we ‘verslag schrijven’ helemaal niet geleerd en dus het was heel moeilijk in het begin’*.

Met een gemiddelde van $M = 2.35$ op vraag vier of leerlingen iets gemist hebben op de ISK met hoe je met elkaar omgaat, hoe je vrienden maakt en hoe je goed kunt samenwerken, werd duidelijk dat meer leerlingen hier iets gemist hebben. De grote spreiding gaf echter ook aan dat er ook leerlingen waren die dit niet gemist hebben in hun onderwijstijd op de ISK ($SD = 1.44$). Kijkend naar de kwalitatieve antwoorden waren veel leerlingen ook erg positief over samenwerken en sociale omgang op de ISK. Hierin kwamen de antwoorden ook niet altijd overeen met de scores die leerlingen bij deze vraag hebben toegekend. Leerlingen zeiden hierover: *‘In ISK heb ik vaak samenwerken gehad bijvoorbeeld Keuken en Drama lessen.’*

Maar ook: *‘Ik heb met andere leerlingen samen gewerkt en ook met ze vrienden geworden maar dat hielp mij niet veel op de Nederlandse school want blijkbaar zijn de Nederlandse kinderen niet zo vriendelijk met nieuwe klasgenoten.’*

Op vraag vijf waarin leerlingen scoorden in hoeverre zij door de ISK op de hoogte gebracht zijn op de hulpmiddelen waar ze recht op hebben werd een gemiddelde gevonden van $M = 2.19$. Met een grote spreiding van $SD = 1.55$ leek het alsof een deel van de leerlingen hier helemaal niet van op de hoogte was, terwijl een ander deel hier juist wel over was geïnformeerd. De verdeling in de kwalitatieve antwoorden geeft deze verdeling ook ongeveer weer. Uit de antwoorden bleek: *‘Niemand heeft van mij vertelt’* en *‘ISK ging me alles vertellen wat we moesten weten en we hadden en hele les uur over MBO VMBO HBO en HAVO.’*

Het gemiddelde van $M = 1.69$ op vraag zes, waarop leerlingen konden aangeven in hoeverre ze graag met iemand van hun nieuwe school hadden willen praten voor de overgang duidde erop dat veel leerlingen hier geen behoefte aan hadden. Met een matige spreiding zat hier wel wat verschil in voor de leerlingen ($SD = 1.29$). Dit blijkt ook uit de verhouding positieve en negatieve uitingen in de kwalitatieve data, die nagenoeg in evenwicht is (7 positieve reacties – wel met iemand willen praten voor de overstap, 6 negatieve reacties – niet met iemand willen praten voor de overstap). Sommige leerlingen vonden het niet nodig: *‘dat hoeft niet denk ik. Maar bijvoorbeeld de open dag hielp mij wel om een beslissing te nemen.’*. Anderen hadden het wel prettig gevonden: *‘Ik denk dat ja, alle informatie over de school de overgang ernaar enorm zou vereenvoudigen, vooral omdat ik denk dat iedereen op een nieuwe school verschillende vragen heeft.’*

De leerlingen hadden op vraag zeven – hoe ze de overgang van de ISK naar een reguliere school ervaren – een gemiddelde score van $M = 1.69$. Dit betekent dat gemiddeld gezien de leerlingen de overgang als moeilijk tot normaal ervaren. De variatie in de antwoorden voor deze vraag was laag ($SD = 0.97$). De verhouding voor het aantal negatieve en positieve

opmerkingen over deze vraag past hier bij (3 positieve reacties, 7 negatieve reacties).

Leerlingen legden hierover het volgende uit: *'Bij ISK was ik met mensen uit hetzelfde land waar ik vandaan kom, dus we hebben dezelfde mentaliteit en grappen, maar in Nederland is alles anders.'* en *'ISK was een diverse school daardoor voelde ik me niet anders. Maar toen ik naar gewoone school ging zag ik dat iedereen hetzelfde was. daardoor was het een beetje moeilijk.'*

De leerlingen scoorden op de vraag hoe ISK ze heeft voorbereid op hun nieuwe school gemiddeld $M = 2.81$ (vraag 8). Er was ook weinig spreiding in de antwoorden ($SD = 0.57$). Dit duidt erop dat leerlingen gemiddeld ervoeren dat ze redelijk goed waren voorbereid op de overgang naar hun nieuwe school. Zo zeiden zij bijvoorbeeld: *'ik heb genoeg geleerd bij ISK, om te beginnen.'*

Huidige problemen

Om deelvraag twee en drie *'Welke sociaal-emotionele problemen ervaren leerlingen een halfjaar na de overgang naar het reguliere onderwijs?'* en *'Welke problemen ervaren leerlingen met betrekking tot schoolse vaardigheden een halfjaar na de overgang naar het reguliere onderwijs?'* te beantwoorden zijn de gemiddelden van de leerlingen op de drie hoofdschalen van de SVL vergeleken met de normen die bij de SVL horen. Deze normen bestonden uit stanines, die gebruikt zijn om de gemiddelden van de normgroep te benaderen op de in de methode hierboven beschreven manier. Door middel van een ongepaarde t-test zijn de gemiddelden van de normgroep vergeleken met de gemiddelden van de onderzochte groep. Er is gekeken of leerlingen significant anders scoren op *welbevinden*, *zelfvertrouwen* en *motivatie* ten opzichte van het gemiddelde van de normgroep. Het gemiddelde welbevinden van de onderzochte groep ($M = 52.46$, $SD = 6.74$) was significant lager ($t(25) = -5.996$; $p < .001$) dan het gemiddelde van de normgroep ($M = 60.39$). Het gemiddelde zelfvertrouwen van de onderzochte groep ($M = 50.88$, $SD = 8.61$) was significant lager ($t(25)$

= -6.024; $p < .001$) dan de normgroep leerlingen ($M = 61.05$). De gemiddelde motivatie van de onderzochte groep ($M = 55.62$, $SD = 7.58$) verschilde niet significant ($t(25) = 0.208$; $p = .837$) van het gemiddelde van de normgroep ($M = 55.306$).

Verbeterpunten vanuit leerlingen

Om deelvraag vier ‘*Welke verbeterpunten dragen de leerlingen zelf aan voor een soepelere overgang van de ISK naar het reguliere voortgezet onderwijs?*’ te beantwoorden is er gekeken naar de kwalitatieve data om te onderzoeken welke thema’s naar voren komen in de antwoorden van leerlingen. Bij elke vraag in de zelfontworpen vragenlijst was de leerlingen gevraagd om hun antwoorden toe te lichten. Leerlingen leken over het algemeen heel tevreden over het onderwijs op de ISK, zoals ook bleek uit het gemiddelde op vraag 8 ($M = 2.81$, $SD = 0.57$), wat leerlingen wel aangaven is dat de overgang best wel zwaar is en dat het contact met Nederlanders lastiger is dan het contact maken met anderen op de ISK, omdat leerlingen daar allemaal uit een andere cultuur komen. Er werd veel benoemd dat het lastig is om vrienden te maken op de nieuwe school, omdat de taal soms in de weg zit of er een te groot cultureel verschil is. Er werd niet expliciet benoemd dat de ISK dit beter zou kunnen doen, maar dit is wel iets waar leerlingen tegenaan lopen in de overgang. Bijvoorbeeld de volgende leerling geeft aan: ‘*Ik vond het moeilijk want het is een grote omgeving verandering. Mijn vrienden, docenten en de taal gebruik in mijn omgeving was anders dan op mijn nieuwe school. Ik vond het moeilijk om naar een klas te gaan die iedereen al elkaar voor paar jaren kende, maar op ISK waren iedereen bijna nieuw dus het was niet een grote probleem zoals dat het nu is.*’

Daarnaast werd de mentor vaak genoemd in de antwoorden van de leerlingen, er wordt genoemd: ‘*Onze mentor heeft veel gesprekken gehad over onze toekomst, en welke school ga we kiezen.*’, ‘*ik heb het huiswerk alleen van mijn mentor geleerd*’, ‘*mijn mentor heeft alles*

goed uitgelegd over mijn nieuwe school'. Van de 26 deelnemers noemden negen leerlingen de mentor in één of meerdere antwoorden.

Tevens gaven de leerlingen bij het toelichten van de laatste vraag (*'Vertel hieronder waarom je jouw antwoord hebt gekozen. Als je een paar woorden schrijft is dat al heel goed. Wat heeft de ISK bijvoorbeeld goed gedaan om jou te helpen? En wat vond je niet zo goed?'*), de volgende opmerkingen waaruit aanknopingspunten voor verbetering gehaald kunnen worden: *'de ISK geeft te weinig huiswerk'*, *'Het gaat eigenlijk niet qua leerstoffen, maar hoe ik met anderen moet zijn. Sommige vrienden van mij vinden dat ISK-er vaak gezien wordt als een apart gemeenschap, waarbij ISK-er niet echt kunnen integreren met de omgeving. Maar gelukkig bij mij is het niet gebeurd. Je nieuwe mentor van je nieuwe middelbare school heeft een belangrijk rol, vooral met morele hulp. Mijn mentor heeft me gestimuleerd om elkaar te begroeten, beter leren kennen, enz.'*, *'Lessen hier zijn makkelijk voor mij want ik heb bijna alles in ISK gedaan. Moeilijk is om met nieuwe klasgenoten te praten, want ze zijn jonger dan mij en we hebben ook verschillende mentaliteit'*.

Samenhang missende onderdelen ISK en huidige problemen in functioneren

Om deelvraag vijf *'Hangen de ervaren missende onderdelen binnen de ISK en de adviezen van leerlingen samen met de problemen die leerlingen ervaren op sociaal-emotioneel gebied en schools functioneren?'* te beantwoorden is er gekeken naar de samenhang tussen vooraf bepaalde vragen over de ISK en de scores op de SVL schalen die hier inhoudelijk mee samenhangen. Zo is er gekeken of hoe leerlingen gemiddeld kijken naar of ze op de ISK uitleg hebben gekregen over huiswerk samenhangt met hoe ze op hun nieuwe school scoren op de houding ten aanzien van *huiswerk*. Uit de Pearson correlatieanalyse blijkt dat hier een kleine positieve niet significante samenhang tussen is ($r = .150, p = .464; N = 26$). Tevens is er gekeken of de gemiddelde score van leerlingen op de vraag of ze iets gemist hebben in de voorbereiding op de opdrachten en toetsen van hun nieuwe school samenhangt

met de houding *Zelfvertrouwen op proefwerken*. Uit de analyse blijkt dat hier een kleine positieve niet significante samenhang tussen is ($r = .051, p = .803; N = 26$). Daarnaast is onderzocht of het gemiddelde van leerlingen op de vraag of ze geleerd hebben op de ISK hoe ze omgaan en samenwerken met medeleerlingen een verband heeft met de score van leerlingen op sociale vaardigheden nu. Hier is sprake van een gemiddeld negatief significant verband ($r = -.494; p = .010; N = 26$). Dit betekent dat hoe meer leerlingen ervaren hebben dat ze op de ISK hebben geleerd hoe ze kunnen omgaan en samenwerken met medeleerlingen, hoe hoger ze scoren op sociale vaardigheden nu. Ook is er gekeken naar het verband tussen de vraag hoe leerlingen de overgang tussen de ISK en hun nieuwe school ervaren en hun totaalscore op de SVL. Deze totaalscore geeft een beeld van de houding van de leerling ten aanzien van het schoolleven in het geheel. De samenhang tussen deze totaalscore en de vraag naar de overgang is een kleine positieve niet significante correlatie ($r = .310; p = .124; N = 26$). Daarnaast is er onderzocht of hoe leerlingen de voorbereiding van de ISK vonden ook samenhang met de totaalscore op de SVL. Hier is tevens een klein positief niet significant verband ($r = .039; p = .851; N = 26$) gevonden.

Discussie

Dit onderzoek richtte zich op de vraag: ‘Hoe ervaren leerlingen van de ISK de overgang naar het reguliere voortgezet onderwijs?’. Hiervoor is een gecombineerd kwantitatief en kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar de ervaringen van ISK-leerlingen die de overgang recent hebben meegemaakt. Allereerst kwam naar voren dat leerlingen redelijk tevreden zijn over hoe ze door de ISK worden voorbereid. Niettemin ervaren de leerlingen de overstap naar het reguliere onderwijs als normaal tot moeilijk. In hoeverre bepaalde zaken worden uitgelegd, zoals huiswerk, tijdens hun tijd op de ISK werd door leerlingen verschillend gerapporteerd. Wat betreft de sociale vaardigheden van leerlingen blijkt dat de manier waarop leerlingen op sociaal vlak zijn voorbereid door de ISK, samenhangt met hoe sociaal vaardig ze zich nu

voelen. Leerlingen die zich nu minder sociaal vaardig voelen, hebben hierin ook het idee dat ze minder goed zijn voorbereid door de ISK. Uit een analyse van hun welzijn, vertrouwen in eigen kunnen en motivatie blijkt dat leerlingen gemiddeld minder welzijn en zelfvertrouwen ervaren, ten opzichte van de normgroep bestaande uit tweedejaars VMBO leerlingen. Op het gebied van motivatie wijken ze niet significant af van de normgroep.

Dat leerlingen over het algemeen tevreden zijn over hoe ze door de ISK zijn voorbereid op de overgang naar het reguliere onderwijs kan te maken hebben met verschillende factoren. Zo krijgen leerlingen op de ISK les van docenten die specifiek kiezen voor het werken met deze doelgroep, en die cultuur en traumasensitief werken (ISK Groningen, 2023), waardoor de ISK als een warm bad voor leerlingen kan voelen. Daarnaast zitten ze op school met allemaal leerlingen die ook een andere culturele achtergrond hebben, waardoor het vinden van aansluiting wellicht eenvoudiger gaat, zo vonden ook Rijckaert en Wulftange, (2023) en Azouagh (2017). Ook is de ISK voor sommige leerlingen soms de eerste school na een langere tijd wachten of onderweg zijn naar Nederland. Dit kan zorgen voor gevoelens van dankbaarheid, wat maakt dat het voor leerlingen wellicht lastiger was om zich kritisch uit te laten over het onderwijs dat ze hebben ontvangen. Daarnaast is het voor sommige leerlingen met weinig schoolse ervaring wellicht ook lastig om kritisch te zijn, omdat ze weinig vergelijkingsmateriaal hebben.

Uit de resultaten blijkt dat leerlingen wisselende ervaringen hebben over wat ze is uitgelegd in de voorbereiding op de ISK, wat wijst op dat de voorbereiding mogelijk niet voor elke leerling gelijk was. Hoewel het LOWAN, het instituut ondersteuning nieuwkomersscholen, duidelijke leerlijnen biedt (Pessers, 2024b) en de ISK Groningen ook de kwaliteit van het onderwijs vastlegt in een doorlopende leerlijn voor de verschillende niveaus (ISK Groningen, 2023), wordt dit door de gevraagde leerlingen anders ervaren. Dit kan wellicht verklaard worden door verschillende docenten die de leerlingen hebben, die accenten

mogelijk op andere zaken leggen, waardoor er onderlinge verschillen ontstaan. Daarnaast is het ook mogelijk dat leerlingen die naar verschillende niveaus - zoals VMBO, HAVO, VWO - uitstromen ook een gedifferentieerde uitleg krijgen.

Het lage welbevinden en zelfvertrouwen van de leerlingen die de overstap hebben gemaakt kan mogelijk verklaard worden door de overgang van de beschermde omgeving die de ISK is voor leerlingen naar een reguliere setting. In het onderzoek van Rijckaert en Wulftange (2023) wordt in deze context ook gesproken over twee gescheiden werelden, waarin de nieuwkomerschool soms een eiland is en er weinig contact is met het vervolgonderwijs. Hoewel de ISK hierdoor een beschermde plek is voor leerlingen om te landen, is de overstap groot en leerlingen ervaren de overgang als lastig (Bakker, 2017; Rijckaert & Wulftange, 2023; Azouagh, 2017). Uit de vragenlijst kwam naar voren dat leerlingen aansluiting vinden bij klasgenoten moeilijk vinden, wat aansluit bij de resultaten uit de onderzoeken van Rijckaert en Wulftange (2023) en van Azouagh (2017). Dergelijke moeilijkheden kunnen verklaren dat het welbevinden en zelfvertrouwen van de leerlingen lager was dan de normgroep. Tegelijkertijd moet bij de gevonden resultaten worden genoteerd dat het gemiddelde van de normgroep waarmee vergeleken is een benadering was op basis van stanines, waardoor voorzichtigheid geboden is. Tevens heeft de uitgever van de SVL aangegeven dat de normen aan vernieuwing toe zijn. De verwachting van de uitgever is dat in ieder geval de normscores van de schaal Welbevinden (met name plezier op school) omlaag zullen gaan, omdat de gemeten constructen op het gebied van school in de populatie omlaag gegaan zijn. Er wordt gewerkt aan een publicatie hierover, maar die is op het moment van schrijven van deze masterthese nog niet gepubliceerd. Het is dus de vraag of het gevonden verschil in welbevinden (en wellicht ook zelfvertrouwen) na bijstelling van deze normen ook nog zou bestaan.

De bevindingen op het gebied van sociale vaardigheden bevestigden de signalen uit eerder onderzoek van Azouagh (2017), waarbij leerlingen aangaven moeite te hebben met het aangaan van sociale contacten op de vervolgschool. Uit het huidige onderzoek blijkt dat daar wellicht voor de ISK winst te behalen valt: leerlingen die aangeven beter te zijn voorbereid, voelen zich op de huidige school ook sociaal vaardiger. Door alle leerlingen goed voor te bereiden en te leren hoe je contact legt, kunt samenwerken en met andere leerlingen omgaat, is het mogelijk dat leerlingen zich ook sociaal vaardiger voelen op de vervolgschool. Het is belangrijk hierbij te vermelden dat het gaat om data die verzameld is door middel van zelfrapportage, waardoor de resultaten wat vertekend kunnen zijn doordat leerlingen wellicht sociaal wenselijk geantwoord hebben op vragen over hun sociale vaardigheden.

Beperkingen

Voor dit onderzoek is gebruikt gemaakt van de SVL met bijbehorende normen. De SVL is een gestandaardiseerd instrument die voldoende valide en betrouwbaar bevonden is, conform aan de eisen waaraan een adequate vragenlijst moet voldoen (*SVL*, n.d.). De ISK vragen zijn echter speciaal voor dit onderzoek ontworpen, in overleg met betrokkenen uit het werkveld. De vragen geven een inkijk in hoe leerlingen hun tijd op de ISK ervaren hebben en sluiten aan bij de praktijk. Echter zijn de vragen niet eerder gevalideerd en hier moet rekening mee gehouden worden in de interpretatie van de resultaten.

Tevens is het belangrijk de taalachtergrond van de doelgroep in het achterhoofd te houden bij het interpreteren van deze resultaten. Zoals in de inleiding gesteld kan een leerling zo'n vijf tot negen jaar nodig hebben om de woorden die op school veelgebruikt wordt onder de knie te krijgen (Rijckaert & Wulftange, 2023). Aangezien de SVL, maar ook de ISK vragen talig zijn en in dit onderzoek jongeren worden onderzocht die Nederlands als tweede taal hebben, is het aannemelijk dat dit invloed heeft gehad op de resultaten.

Aanbevelingen

Naar aanleiding van het huidige onderzoek naar de overgang van de ISK naar het reguliere voortgezet onderwijs kunnen een aantal aanbevelingen worden gedaan met betrekking tot mogelijk vervolgonderzoek en ook voor toepassing in de praktijk. Zo lijkt de mentor een belangrijke rol te spelen in de schoolloopbaan van de ISK leerling. Hoewel hier nooit expliciet naar gevraagd is noemen negen van de 26 leerlingen die meegedaan hebben aan het onderzoek zes maanden na uitstroom naar hun vervolgschool hun mentor van de ISK als een steun en hulp. De leerlingen gaven onder andere aan dat hun mentor ze alles geleerd heeft en dat ze altijd voor hulp bij hun mentor terecht konden. Het zou interessant zijn voor de ISK om te onderzoeken welke mentoractiviteiten het meest steunend zijn voor de leerlingen, door bijvoorbeeld interviews te houden met leerlingen over het mentoraat. Voor de praktijk zou het belangrijk zijn voor de ISK om in te blijven zetten op het mentoraat en mentoren bewust te maken van de belangrijke rol die zij spelen in de begeleiding van de leerlingen.

Uit de correlatieanalyse tussen de SVL schalen en de ISK vragen kwamen er twee significante negatieve verbanden naar voren (Bijlage B: volledige correlatiematrix). Het significante negatieve verband tussen de schaal relatie met de leerkracht en de vraag of leerlingen door de ISK geleerd hebben hoe ze hun tijd moeten plannen (vraag twee), lijkt op het eerste gezicht lastig uit te leggen. Mogelijk speelt hierin mee dat leerlingen beter zijn voorbereid door de ISK op het gebied van plannen, minder afhankelijk zijn van hun leerkracht op de vervolgschool, waardoor er mogelijk een minder sterke relatie wordt opgebouwd met de docent op de vervolgschool. Tevens is het mogelijk dat leerlingen die minder steun ervaren op hun huidige school mogelijk extra waarderen wat ze op de ISK hebben geleerd. Doordat dit verband buiten het huidige onderzoek viel, is het verstandig om in vervolgonderzoek te verkennen of dit patroon opnieuw optreedt en in hoeverre het aanleren van studievaardigheden op de ISK samenhangt met het opbouwen van goede relaties met

ondersteuningsbronnen op de vervolgschool. Daarnaast was er ook sprake van een significant negatief verband tussen de schaal sociaal aanvaard voelen en vraag zes of leerlingen voor hun overstap graag met iemand van de vervolgschool wilden praten. Dit is een indicator dat leerlingen die minder zeker zijn over de aansluiting met medeleerlingen op hun nieuwe school, ook eerder een behoefte hebben aan contact of voorbereiding op hun nieuwe school. Voor scholen is het interessant deze leerlingen, die wellicht kwetsbaarder zijn in sociaal opzicht, vroeg in beeld te hebben, zodat de juiste ondersteuning kan worden ingezet. Ook dit verband viel buiten de centrale onderzoeksvraag, desalniettemin kan het richting geven aan vervolgonderzoek. Voor het in kaart brengen van de factoren die bijdragen aan een succesvolle overgang van ISK-leerlingen naar het vervolgonderwijs bieden deze beide verbanden aanknopingspunten.

Voor de praktijk is het voor de ISK relevant om aandacht te besteden aan de volgende twee punten: **allereerst het zorgen voor consistentie in wat leerlingen als uitleg ontvangen.** Zo is er sprake van een duidelijke doorgaande lijn met betrekking tot het onderwijs en starten de leerlingen met dezelfde bagage aan hun traject binnen het reguliere onderwijs. De ISK zou duidelijke richtlijnen kunnen vaststellen over wat er uitgelegd moet worden over huiswerk, het maken van een planning en welke opdrachtsoorten minimaal aan bod moeten komen (verslag, spreekbeurt, werkstuk). Dit zou zich kunnen vertalen in specifieke lesplannen over, bijvoorbeeld, het maken van een werkstuk. Deze richtlijnen zorgen voor consistentie in wat er uitgelegd wordt aan leerlingen over het vervolgonderwijs, tevens bereidt dit leerlingen goed voor op de verwachtingen in het vervolgonderwijs. De leerlijnen van LOWAN, die onder andere ook over studievoordigheden gaan, zouden hierbij houvast kunnen bieden (Route 2, 12-16 jaar vmbo basis, 2016). Uit het loopbaanonderzoek van Azouagh, (2017) komt ook het belang van een doorgaande leerlijn naar voren. Niet alleen binnen de nieuwkomersscholen, maar ook op de vervolgscholen. Een goede onderlinge

samenwerking is hiervoor van belang (Rijckaert & Wulftange, 2023; *Over Het ECAG - Expertisecentrum Anderstaligen Groningen*, n.d.).

Ook op sociaal vlak valt er winst te behalen om de ISK-leerlingen nog beter te ondersteunen in de overgang naar een reguliere school. Deze overgang, waar over het algemeen voornamelijk Nederlandse moedertaalsprekers zitten, lijkt voor ISK-leerlingen sociaal uitdagend te zijn. **Als tweede is het daarom belangrijk dat de ISK beter inspeelt op de voorbereiding van leerlingen op het gebied van sociale vaardigheden en de integratie van ISK leerlingen binnen het Nederlandse onderwijs.** De ISK zou hierbij kunnen denken aan gezamenlijke projecten met de vervolgscholen, zoals ontmoetingsdagen of gezamenlijke activiteiten, zodat leerlingen van de beide scholen al in een eerder stadium met elkaar in aanraking komen. Het verstevigen van de samenwerking met de vervolgscholen zou ook impact kunnen hebben op het welbevinden en zelfvertrouwen van de leerlingen. Door leerlingen voor de overgang te trainen op het gebied van sociale vaardigheden en de mogelijkheid te bieden om een sociaal netwerk op te bouwen buiten de ISK, kan gezorgd worden voor een minder lastige overgang, waardoor leerlingen meer zelfvertrouwen hebben en een hoger welbevinden hebben. Dit sluit aan bij de aanbeveling dat het contact tussen de ISK en de vervolgscholen tweerichtingsverkeer moet zijn (Rijckaert & Wulftange, 2023). De ISK lijkt een ‘bubbel’ voor de leerlingen, wat de overgang naar het reguliere onderwijs moeilijker maakt (Rijckaert & Wulftange, 2023). Om deze ‘bubbel’ eerder te doorbreken zou, naast het organiseren van gezamenlijk projecten, ook het uitbreiden van het deelschakelen een optie zijn. Op de ISK wordt er nu in het geval van sommige leerlingen al gewerkt met deelschakelen, waarbij leerlingen een deel van de lesuren alvast op de beoogde vervolgschool doorbrengen tijdens hun periode op de ISK. Meer leerlingen laten deelschakelen, zoals ook genoemd door het LOWAN als mogelijkheid in het tweede jaar, (Route 2, 12-16 jaar vmbo basis, 2016), zou de overgang kunnen vergemakkelijken.

Conclusie

Dit onderzoek laat zien waar kansen liggen voor de ISK om het onderwijs voor leerlingen te verbeteren en bestaande sterke elementen te verstevigen om zo bijdragen aan een soepele overgang en goede integratie van ISK-leerlingen in het reguliere onderwijs. Zo kunnen nieuwkomers een goede start maken in het Nederlandse onderwijs en wordt de potentie van deze leerlingen benut. Tevens kan dit onderzoek aanleiding geven tot vervolgonderzoek naar de schoolloopbaan van ISK-leerlingen. Dit sluit aan bij Rijckaert en Wulftange (2023), die aangeven dat langlopend onderzoek naar de schoolloopbaan van nieuwkomers cruciale informatie kan bieden over de doorstroom. Hieruit kunnen scholen lering trekken voor de onderlinge samenwerking en wordt de opvang van nieuwkomers in het onderwijs een gedeelde verantwoordelijkheid, zoals passend is in een inclusief onderwijssysteem.

Literatuurlijst

- Azouagh, S. (2017). Schoolloopbanen nieuwkomers. In Inspectie van het Onderwijs & Expertisegroep Nieuwkomers Primair Onderwijs, *Expertisegroep Nieuwkomers Primair Onderwijs* [Onderzoeksrapport]. <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2020/02/Onderzoeksrapport-schoolloopbaan-nieuwkomers.pdf>
- Bakker, M. (2017). Overgang ISK naar VO: aansluiting verbetert met warme overdracht. *Tijdschrift Voor Remedial Teaching*, 2, 12–15. <https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2020/02/Tijdschrift-Remedial-Teaching-TV2017nr02OvergangISKnaarVO.pdf>
- Field, A. (2017). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. <https://dl.acm.org/citation.cfm?id=2502692>
- Handleidingen Bureau ICE. (n.d.). Retrieved April 13, 2025, from <https://handleiding.toets.nl/referentieniveaus-raamwerk-nt2-1059>
- ISK Groningen. (2023). Schoolplan ISK Groningen. In *Schoolplan ISK Groningen* [Report]. Retrieved April 22, 2025, from <https://iskgroningen.nl/contentfiles/iskgroningen/Document/26/26373.pdf>
- LOWAN. (2024, September 12). Uitstroomprofielen ISK - LOWAN. Retrieved December 29, 2024, from <https://www.lowan.nl/vo/uitstroomprofielen-isk/>
- Ministerie van Algemene Zaken. (2024, August 1). *Gaan kinderen van asielzoekers naar school?* Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/vraag-en-antwoord/onderwijs-asielzoekerskinderen#:~:text=Alle%20kinderen%20in%20Nederland%20hebben,ze%20in%20Nederland%20zijn%20aangekomen.>
- Nerds, P. (2024, July 26). *TOA-toetsen van Bureau ICE*. Bureau ICE. <https://www.bureau-ice.nl/mbo/toa-toetsen/>

OECD Education and Skills Today. (2019, November 6). *How the Netherlands helps integrate newly arrived immigrant children in schools.*

<https://oecdeditoday.com/educating-immigrants-netherlands/>

Over het ECAG - Expertisecentrum Anderstaligen Groningen. (n.d.). Retrieved April 20, 2025, from <https://ecag.openbaaronderwijsgroningen.nl/over-het-ecag/>

Pessers, E. (2023, October 26). *ISK en het Nederlands onderwijssysteem - LOWAN.* LOWAN.

<https://www.lowan.nl/vo/isk-en-het-nederlands-onderwijssysteem/>

Pessers, E. (2024a, October 4). *Geld en regelgeving - LOWAN.* LOWAN.

<https://www.lowan.nl/vo/regelgeving/>

Pessers, E. (2024b, October 4). *Leerlijnen - LOWAN.* LOWAN.

<https://www.lowan.nl/vo/leerlijnen/>

Petit, R., Schooten, E. V., Hermans, A., Elshof, D., Scheltinga, F., Kohnstamm Instituut, Hogeschool Rotterdam, ITTA, LOWAN, & Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek. (2024). De leerloopbaan van nieuwkomers in het primair- en voortgezet onderwijs. In Koninklijke Bibliotheek, *Rapport 1114.*

<https://www.lowan.nl/wp-content/uploads/2024/01/De-leerloopbaan-van-nieuwkomers-in-het-primair-en-voortgezet-onderwijs.pdf>

Rijckaert, H., & Wulftange, L. (2023). Aanbevelingen voor de doorstroom van nieuwkomersleerlingen naar het vervolgonderwijs in Nederland en Vlaanderen. In *OKAN / ISK En Daarna* (pp. 2–38). Taalunie.

<https://taalunie.org/publicaties/219/okanisk-en-daarna>

Route 2, 12-16 jaar vmbo basis. (2016). Schets onderwijsprogramma en lessentabel. In *Route 2, 12-16 vmbo basis.*

Stangor, C. (2014). *Research methods for the behavioral sciences.* Cengage Learning.

SVL. (n.d.). Retrieved December 30, 2024, from

<https://www.svldigitaal.nl/AlgemeneInfo.aspx>

UNHCR - The UN Refugee Agency. (2023). *UNHCR Education Report 2023 – Unlocking*

Potential: The Right to Education and Opportunity | UNHCR. UNHCR.

<https://www.unhcr.org/media/unhcr-education-report-2023-unlocking-potential-right-education-and->

[opportunity?_gl=1*uumbas*_rup_ga*MjI4MjgwMDQzLjE3MzQwODI3NjI.*_rup_ga_EVDQTJ4LMY*MTczNDA4Mjc2Mi4xLjAuMTczNDA4Mjc2Mi42MC4wLjA](https://www.unhcr.org/media/unhcr-education-report-2023-unlocking-potential-right-education-and-opportunity?_gl=1*uumbas*_rup_ga*MjI4MjgwMDQzLjE3MzQwODI3NjI.*_rup_ga_EVDQTJ4LMY*MTczNDA4Mjc2Mi4xLjAuMTczNDA4Mjc2Mi42MC4wLjA).

VO-raad. (n.d.). VO-raad. <https://www.vo-raad.nl/onderwerpen/onderwijs-aan->

[nieuwkomers/wat-speelt-er](https://www.vo-raad.nl/onderwerpen/onderwijs-aan-nieuwkomers/wat-speelt-er)

Wat werkt op school? | *Nederlands Jeugdinstituut*. (n.d.).

<https://www.nji.nl/vluchtelingen/school>

Bijlagen

Bijlage A: ISK Vragenlijst

Je gaat een vragenlijst invullen. Het eerste deel van de vragenlijst gaat over de ISK en **jouw mening** daarover. Het tweede deel gaat over hoe je nieuwe school en hoe het gaat op jouw nieuwe school. - Je mag **Google Translate** gebruiken om antwoord te geven. - Je mag **altijd** vragen stellen. - Je antwoorden zijn **anoniem**, dat betekent: niemand weet welke antwoorden van jou zijn. Ik vind je mening heel belangrijk, dus je mag zeggen wat jij vindt!

Vraag 1a Op de ISK heb ik geleerd hoe ik huiswerk moet maken.

- ☐ Helemaal mee oneens (dit heb ik niet geleerd) (1)
- ☐ Mee oneens (2)
- ☐ Mee oneens, mee eens (3)
- ☐ Mee eens (4)
- ☐ Helemaal mee eens (ik heb dit wel geleerd) (5)

Vraag 1b Vertel hieronder waarom je jouw antwoord hebt gekozen. Wat heeft de ISK goed of niet zo goed gedaan als je kijkt naar het oefenen met huiswerk?

Vraag 2a Op de ISK heb ik geleerd hoe ik mijn tijd moet plannen (bijvoorbeeld voor het leren van een toets, of wanneer ik mijn huiswerk moet maken).

- ☐ Helemaal mee oneens (dit heb ik niet geleerd) (1)
- ☐ Mee oneens (2)
- ☐ Mee oneens, mee eens (3)
- ☐ Mee eens (4)
- ☐ Helemaal mee eens (ik heb dit wel geleerd) (5)

Vraag 2b Vertel hieronder waarom je jouw antwoord hebt gekozen. Heb je iets gemist? Was er bijvoorbeeld weinig uitleg of hulp bij het maken van een planning? Of heb je het juist goed geleerd op de ISK?

Vraag 3a Op de ISK heb ik het gemist om te leren hoe ik sommige opdrachten moet maken, die ik op mijn nieuwe school wel moet kunnen (zoals een verslag, werkstuk, of presentatie)

- ☐ Helemaal mee oneens (dit heb ik niet gemist) (1)
- ☐ Mee oneens (2)
- ☐ Mee oneens, mee eens (3)
- ☐ Mee eens (4)
- ☐ Helemaal mee eens (dit heb ik echt gemist) (5)

Vraag 3b Vertel hieronder waarom je jouw antwoord hebt gekozen. Als je een paar woorden schrijft is dat al heel goed. Welke opdrachten waren bijvoorbeeld nieuw of moeilijk op jouw nieuwe school? Of welke opdrachten kende je al van de ISK?

Vraag 4a Op de ISK heb ik iets gemist op het gebied van omgaan met andere leerlingen. Bijvoorbeeld hoe je vrienden maakt of hoe je samenwerkt in de klas.

- ☐ Helemaal mee oneens (dit heb ik niet gemist) (1)
- ☐ Mee oneens (2)
- ☐ Mee oneens, mee eens (3)
- ☐ Mee eens (4)
- ☐ Helemaal mee eens (dit heb ik echt gemist) (5)

Vraag 4b Vertel hieronder waarom je jouw antwoord hebt gekozen. Als je een paar woorden schrijft is dat al heel goed. Heeft de ISK jou geholpen in het omgaan met andere leerlingen en samenwerken? Of heb je dat gemist?

Vraag 5a Als ISK leerling heb je ook op je nieuwe school recht op de extra hulp. Zoals: gebruik van een woordenboek, extra tijd bij een toets, vrijstelling van taalvakken – je hoeft als

ISK leerling bijvoorbeeld geen Frans of Duits te leren. Op de ISK heb ik uitleg gehad over de extra hulp waar ik recht op heb op mijn nieuwe school.

- ☐ Helemaal mee oneens (ik heb geen uitleg gehad) (1)
- ☐ Mee oneens (2)
- ☐ Mee oneens, mee eens (3)
- ☐ Mee eens (4)
- ☐ Helemaal mee eens (ik heb wel uitleg gehad) (5)

Vraag 5b Vertel hieronder waarom je jouw antwoord hebt gekozen. Als je een paar woorden schrijft is dat al heel goed. Heeft de ISK jou uitleg gegeven over waar je recht op hebt op je nieuwe school of niet? Wat had je graag willen weten?

Vraag 6a Ik had graag met iemand van mijn nieuwe school willen praten voor ik daar naar toe ging, zoals een docent of leerling.

- ☐ Helemaal mee oneens (ik hoefde niet met iemand te praten) (1)
- ☐ Mee oneens (2)
- ☐ Mee oneens, mee eens (3)
- ☐ Mee eens (4)
- ☐ Helemaal mee eens (ik wilde graag met iemand praten) (5)

Vraag 6b Vertel hieronder waarom je jouw antwoord hebt gekozen. Had het je geholpen om met iemand van je nieuwe school te praten?

Vraag 7a Hoe vond je de overgang van de ISK naar jouw nieuwe school?

- ☐ Heel moeilijk (1)
- ☐ Moeilijk (2)
- ☐ Normaal (3)
- ☐ Makkelijk (4)
- ☐ Heel makkelijk (5)

Vraag 7b Vertel hieronder waarom je jouw antwoord hebt gekozen. Als je een paar woorden schrijft is dat al heel goed. Kun je vertellen wat je makkelijk en moeilijk vond in de overgang?

Vraag 8a Hoe goed heeft de ISK jou voorbereid op je nieuwe school? Bijv. door opdrachten of het oefenen met huiswerk.

- ☐ Heel slecht (1)
- ☐ Slecht (2)
- ☐ Redelijk (3)
- ☐ Goed (4)
- ☐ Uitstekend (heel goed!) (5)

Vraag 8b Vertel hieronder waarom je jouw antwoord hebt gekozen. Als je een paar woorden schrijft is dat al heel goed. Wat heeft de ISK bijvoorbeeld goed gedaan om jou te helpen? En wat vond je niet zo goed?

Bijlage B: Correlatiematrix ISK vragen – SVL schalen

Item	N	Vraag 1a	Vraag 2a	Vraag 3a	Vraag 4a	Vraag 5a	Vraag 6a	Vraag 7a	Vraag 8a
Totaal concentratie in de klas	26	-0.154	-0.208	-0.120	0.186	0.122	-0.297	0.173	0.039
Totaal huiswerk	26	0.150	0.228	-0.275	-0.191	-0.178	-0.007	0.039	-0.101
Totaal leertaakgerichtheid	26	0.316	0.381	-0.069	-0.337	0.035	-0.191	0.286	-0.014
Totaal plezier op school	26	0.018	-0.115	-0.187	-0.203	0.028	-0.358	0.349	0.138
Totaal relatie leerkracht	26	0.109	-0.416*	0.072	-0.059	-0.012	-0.157	0.203	0.063
Totaal sociaal aanvaard voelen	26	0.122	0.036	-0.212	0.077	-0.029	-0.428*	0.162	0.079
Totaal sociale vaardigheden	26	0.101	0.170	-0.216	0.494*	-0.166	-0.034	0.220	-0.158
Totaal uitdrukkingsvaardigheid	26	0.159	-0.062	-0.274	-0.288	0.032	-0.200	0.247	-0.012
Totaal zelfvertrouwen bij proefwerken	26	0.259	0.384	0.051	-0.125	-0.160	-0.137	0.112	0.026
Totaal SAQ	26	0.197	0.064	-0.236	-0.198	-0.045	-0.358	0.310	0.039

Noot. Typeringen ISK vragen: vraag 1 huiswerk, vraag 2 plannen, vraag 3 verslag, werkstuk of presentatie maken, vraag 4 samenwerken, sociaal contact, vraag 5 hulpmiddelen, vraag 6

voorlichting nieuwe school, vraag 7 ervaring overgang, vraag 8 kwaliteit voorbereiding ISK.